

ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИНИ ЎТАШ ИНСТИТУТИ

Рахмонов Зафаржон Зайниддинович

ТДЮУ мустақил изланувчиси

E-mail: z.raxmanov95@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу илмий мақолада давлат фуқаролик хизматини ўташ тушунчаси, унинг аҳамияти ва долзарблиги кўриб чиқилган ҳамда давлат фуқаролик хизмати ўташнинг ўзига хос жиҳатлари таҳлил қилинган.

***Калим сўзлар:** давлат фуқаролик хизматини ўташ, давлат фуқаролик хизматини ўташ тизими, меритократия тамойили, карьера модели.*

ИНСТИТУТ ПРОХОЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ

Рахмонов Зафаржон Зайниддинович

Старший преподаватель Центра повышения квалификации юристов
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан

E-mail: z.raxmanov95@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье рассмотрены понятие, значение и актуальность государственной гражданской службы, а также анализированы специфические аспекты государственной гражданской службы.

***Ключевые слова:** прохождения государственной гражданской службы, система государственной гражданской службы, принцип меритократии, карьерная модель.*

КИРИШ

Олимларнинг давлат хизматининг бир тури бўлган давлат фуқаролик хизмати ва давлат фуқаролик хизматини ўташ тушунчаларига оид фикр ва мулоҳазалари кам учрайди. Бироқ умумий маънодаги давлат хизматини ўташ институти ҳақида фикр ва мулоҳазалар талайгина. Давлат хизматини ўташ институти – бошқарув аппаратига ходимларни танлашдан, хизмат бўйича ҳаракатланишни амалга оширишдан, давлат хизматидан бўшатиш услубларини ўрнатиш ва амалга оширишдан бошланади [1].

Давлат хизмати институтининг эволюцияси узок тарихга эга бўлиб, давлат хизматининг замонавий қиёфасини, ҳуқуқий мақомининг хусусиятларини, давлат хизматчиларини ишга қабул қилиш мақсад ва вазифаларини ва уларнинг меҳнатига ҳақ тўлашни белгилайди [2]. Ҳозирги кунда давлат хизмати

институтига давлат хизматчиларини ўзларига юкланган функцияларни ҳамда давлат органи раҳбарияти томонидан қабул қилинадиган қарорларни ижросини амалга оширишга қаратилган фаолияти сифатида қаралмоқда.

Бундан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, давлат хизмати жараёнлари ва уларни тартибга солувчи нормалар бирлашган ҳолда давлат хизмати институтини ташкил қилади. Бироқ, давлат хизмати ҳуқуқий институти қайси ҳуқуқ соҳасига тегишлилиги масаласи ҳозирги кунга қадар мунозарали. Айрим олимлар давлат хизматини маъмурий ҳуқуқнинг ажралмас қисми сифатида тушунсалар, айримлари эса давлат хизмати жараёнида юзага келадиган муносабатлар маъмурий-ҳуқуқий меъёрлар билан тартибга солинганлиги сабабли алоҳида маъмурий-ҳуқуқий институт ҳисоблашади.

Фикримизча, олимлар давлат хизматини институт сифатида изоҳлайдиган бўлса, давлат фуқаролик хизматини ўташни ҳам алоҳида ҳуқуқий институт сифатида урганиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Ҳуқуқий институт – бу маълум бир доирадаги муносабатларни тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар йиғиндисидан иборат бўлиб, ҳуқуқ соҳасининг тақибий элементи ҳисобланади. Демакки, давлат фуқаролик хизмати ҳам маълум доирадаги муносабатларни тартибга соланди, давлат фуқаролик хизматини ўташ эса жараён ҳисобланади, бу соҳани тартибга солиш алоҳида қонун билан амалга оширилади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳуқуқшунос олимлар томонидан давлат фуқаролик хизматини ўташ тушунчаси бўйича билдирилган фикр ва мулоҳазаларга эътибор қаратадиган бўлсак ҳам давлат фуқаролик хизматини ўташни соҳага оид институт сифатида қабул қилиш мумкин деб ўйлаймиз.

Хусусан, олим **В.В.Черепанов** “давлат хизматини ўташ – хизмат ўташнинг асосий мазмуни, босқичлари, тартиб ва жараёнларини белгилаб берувчи ҳуқуқий, ташкилий ва ижтимоий чора-тадбирлар тизими ҳисобланади” деган фикрни билдирган [2]. **Й.М. Козловнинг** фикрича, “Давлат хизматини ўташ – давлат хизматчилари учун узоқ давом этувчи жараён бўлиб, бу хизматчиларнинг хизматга қабул қилиш вақтидан бошлаб, то хизматдан бўшашгача бўлган кетма-кет алмашинувини ифода этади”.

Миллий олимларимиз давлат хизматини ўташни давлат хизматчисининг ҳуқуқий ҳолатига таъсир кўрсатувчи юридик фактлар ва ҳокимият субъектлари индивидуал актларининг тизими, шунингдек, давлат лавозимини эгаллаб турган шахснинг хизмат ҳолатининг ўсиши [3], дея тариф беришган. **Э.Т.Ҳожиев** “Давлат хизматини ўташ - давлат маъмуриятида мансабларнинг давлат хизматчилари томонидан кетма-кетликда алмашинувини,

хизматчиларнинг давлат-хизмат ҳукукий муносабатлари ўзгаришини ўз ичига олади” деган фикрни билдирган [4].

Шунингдек, давлат хизматини ўташ - бу давлат хизматининг асосий элементи бўлиб, ходимларни давлат хизматига қабул қилиш, давлат хизматчиларининг аттестацияси, уларнинг хизмат бўйича ҳаракатланиши, хизматчилар фаолиятини тартибга солиш ва уларнинг жавобгарлиги, шунингдек, давлат-хизмати муносабатларининг бекор бўлиши асосларини ўз ичига олувчи жараёнлар деган фикрлар ҳам билдирилган [5].

Фикримизча, **давлат фуқаролик хизматини ўташ** - махсус реестрга киритилган давлат фуқаролик хизматчиси томонидан давлат хизматига кириш, хизмат бўйича ҳаракатланиш ва давлат хизматини тугатиш босқичидан иборат бўлган профессионал фаолиятдир.

Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги Қонуннинг 7 боби “Давлат фуқаролик хизматини ўташ тартиби” деб номланиб, давлат фуқаролик хизматини ўташ тартибининг умумий қоидаларини ўз ичига олади. Демак, давлат фуқаролик хизматини ўташ ўзига хос тизимга эга эканлиги билан ажралиб туради. Хусусан, давлат фуқаролик хизматини ўташда хизмат бўйича кўтарилиш (ҳаракатланиш) муҳим аҳамият касб этади.

Бизнинг фикримизча давлат фуқаролик хизматини ўташ жараёнини бир неча босқичларга бўлиб ўрганиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Хусусан:

- давлат фуқаролик хизматига қабул қилиш;
- малака даражалари ва махсус унвонлар бериш;
- давлат фуқаролик хизматчисини бошқа лавозимга ўтказиш
- давлат хизматчиларини аттестациядан ўтказиш ва уларнинг малакасини ошириш;
- давлат хизматчисини рағбатлантириш;
- давлат хизматининг тугатилиши

Айрим мутахассислар давлат хизматини ўташнинг асосий белгиси *давлат лавозимини эгаллаш* деб ҳисоблайди [7]. Бу фикрга қўшиламыз ҳақиқатдан ҳам давлат органи ёки ташкилотдаги бирорта лавозимни эгаллаш фуқаронинг мансаб ҳуқуқлари, мажбуриятлари, чекловлар ва ҳуқуқий жавобгарликнинг субъектига айланганидан далолат беради.

Давлат фуқаролик хизматини ўташнинг якуний босқичи *давлат хизматининг тугатилиши* ҳисобланади. Давлат хизматининг тугатилиши амалдаги қонунчилик томонидан назарда тутилган асосларга биноан, давлат хизматчисини ишдан бўшаши (бўшатилиши) билан боғлиқ жараён ҳисобланади.

Давлат хизмати тугатилиши жараёнининг мазмун-моҳияти шундаки, унда давлат хизматчилари ва давлат органлари фаолият юритаётган давлат ташкилотлари шу жараён билан боғлиқ бўлган бир қатор юридик ҳаракатларни бажарадилар. Давлат хизмати тугатилишининг ташаббускори сифатида ўз хоҳишига биноан бўшаётган давлат хизматчиси ёки қонунчиликда кўзда тутилган сабабларга кўра хизматчи билан давлат-хизмат муносабатларини бекор қилаётган давлат органи (маъсул мансабдор шахс) ҳам бўлиши мумкин. Мазкур жараён Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексига назарда тутилган нормаларга биноан тартибга солинади.

Юқорида айтилган қонунинг 50-моддасида давлат фуқаролик хизматчиси фаолиятини тугатиш учун қуйидагилар асос бўлиши белгиланган:

- меҳнат тўғрисидаги қонунчиликка мувофиқ меҳнат шартномасининг бекор қилинганлиги;

- Ўзбекистон Республикаси фуқаролигининг давлат фуқаролик хизматчиси томонидан йўқотилганлиги;

- давлат фуқаролик хизматчиси фаолиятини давом эттириш имкониятини истисно этувчи жазога тортилганлигига доир суд ҳукмининг қонуний кучга кирганлиги, шунингдек унга нисбатан тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини қўллаш тўғрисидаги суднинг ажрими;

- давлат фуқаролик хизматчисининг давлат фуқаролик хизмати лавозимини эгаллаши учун аҳамиятга эга бўлган ёлғон ахборот тақдим этилганлиги;

- давлат фуқаролик хизматчиси томонидан коррупцияга оид ҳуқуқбузарлик содир этилганлиги;

- давлат фуқаролик хизматини ўташ билан боғлиқ чекловларга давлат фуқаролик хизматчиси томонидан риоя этилмаганлиги.

Бугунги кунда Ўзбекистонда давлат фуқаролик хизматини ўташнинг янича тизим шаклланиб бормоқда. Мазкур тизимнинг шаклланиши Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги фаолиятини ташкил этилиши билан боғлиқ бўлмоқда.

Хулоса қиладиган бўлсак, давлат фуқаролик хизматини ўташни ҳам алоҳида ҳуқуқий институт сифатида ўрганиш мақсадга мувофиқ, чунки давлат фуқаролик хизмати маълум доирадаги муносабатларни тартибга солиди, давлат фуқаролик хизматини ўташ жараёни эса алоҳида қонун билан белгиланади.

REFERENCES:

1. Аппарат управления государства. Ч.2. –М. 1997. С. 205.

2. Воронин А.Н., Надирова Р.Р. Институт государственной службы: право на государственную службу и механизм реализации // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. 2022. №12-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-gosudarstvennoy-sluzhby-pravo-na-gosudarstvennuyu-sluzhbu-i-mehanizm-realizatsii>
3. Черепанов В.В. Основы государственной службы и кадровой политики. – М., 2012. – С.167.
4. Мирбобоев Б., Хусанов О., Бегматов А. Ўзбекистонда давлат хизматини ташкил этишнинг ташкилий-хукукий масалалари. “Akademiya” нашриёти, Тошкент, 2005 йил. Б.84.Mustaqillik: Izohli ilmiy-ommabop lug‘at// Mualiflar: M. Abdullayev, M. Abdullayeva va boshq.; R. Ro`ziyev va Q. Xonazarov umumiy tahririda. To‘ldirilgan uchinchi nashri/ - Т.: “Sharq”, 2009. // [https://n.ziyouz.com/books/lugatlar/Mustaqillik%20\(izohli%20ilmiy-ommabop%20lug'at\).pdf](https://n.ziyouz.com/books/lugatlar/Mustaqillik%20(izohli%20ilmiy-ommabop%20lug'at).pdf)
5. Давлат хизмати: Ўқув қўлланма / Хожиев Э.Т., Исмаилова Г.С., Рахимова М.А. – Т.: Baktria press, 2015.
6. Davlat xizmati. [Matn]: darslik. / Yusupov S.B., Isayeva F.B. – Toshkent: Toshkent davlat yuridik universiteti, 2022. – 160 b.
7. Давлат хизмати: Ўқув қўлланма / Хожиев Э.Т., Исмаилова Г.С., Рахимова М.А. – Т.: Baktria press, 2015.